Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
GIOVANNIJA PITRUZZELLE
od 10. ožujka 2022. [1]

Predmet C-22/21

S. R. S.,
A. A.
protiv
Minister for Justice i Equality

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Supreme Court (Vrhovni sud, Irska)

„Zahtjev za prethodnu odluku – Pravo na slobodno kretanje i boravak na državnom području država članica – Nositelji prava – Drugi članovi obitelji – Član obitelji koji pripada kućanstvu građanina Europske unije – Bratić državljanin treće zemlje koji živi s građaninom Unije – Ovisnost – Uvjeti – Ispitivanje koje provode nacionalna tijela – Kriteriji – Margina prosudbe – Granice”

I. Uvod

1. S. R. S. je rođen 1978. i podrijetlom je iz Pakistana. S obitelji je živio u Ujedinjenoj Kraljevini od 1997. godine. Britansko državljanstvo dobio je 2013. A. A., pakistanski državljanin rođen 1986., njegov je bratić. Nakon studija na sveučilištu u Pakistanu A. A. je 2010. svoje školovanje nastavio u Ujedinjenoj Kraljevini. Imao je studentsku vizu koja je istekla 28. prosinca 2014. Tijekom cijelog svojeg boravka u Ujedinjenoj Kraljevini A. A. je živio u Londonu sa S. R. S.-om i njegovim roditeljima te drugim članovima njegove obitelji u stanu koji je navodno pripadao S. R. S.-ovu bratu. S. R. S. je tom bratu plaćao stanarinu. S. R. S. i A. A. sklopili su 11. veljače 2014. s tim bratom jednogodišnji ugovor o zajedničkom najmu.

2. U siječnju 2015. S. R. S. se iz poslovnih razloga preselio u Irsku. U ožujku 2015. na državnom području Irske pridružio mu se A. A. koji od tada živi s njim. A. A. je 24. lipnja 2015., dok je boravio na državnom području Irske bez vize, podnio zahtjev irskim tijelima za izdavanje dozvole boravka kao članu obitelji građanina Europske unije u skladu s European Communities (Free Movement of Persons) (No. 2) Regulations 2006 (irska (Uredba Europskih zajednica (sloboda kretanja osoba) iz 2006. (u daljnjem tekstu: irska Uredba iz 2006.) [2] kojim je u irsko pravo prenesena Direktiva 2004/38/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih obitelji slobodno se kretati i boraviti na državnom području država članica, o izmjeni Uredbe (EEZ) br. 1612/68 i stavljaju izvan snage direktiva 64/221/EEZ, 68/360/EEZ, 72/194/EEZ, 73/148/EEZ, 75/34/EEZ, 75/35/EEZ, 90/364/EEZ, 90/365/EEZ i

[1] Izvorni jezik: francuski

[2] S. I. br. 656 iz 2006.

93/96/EEZ[3]. Naime, člankom 7. irske Uredbe iz 2006. predviđalo se da „zakonom priznati član obitelji" građanina Unije koji boravi u Irskoj dulje od tri mjeseca može podnijeti zahtjev za izdavanje dozvole boravka.

3. Člankom 2. stavkom 1. irske Uredbe iz 2006. utvrđivalo se da „zakonom priznati član obitelji" građanina Unije označuje „člana obitelji, bez obzira na njegovo državljanstvo, koji nije osoba koja se može smatrati članom obitelji građanina Unije i koja u svojoj državi podrijetla, u zemlji u kojoj ima uobičajeno boravište ili u kojoj je imala prethodno boravište (a) je uzdržavanik građanina Unije, (b) je član kućanstva građanina Unije, (c) ako ozbiljni zdravstveni razlozi strogo nalažu, ima potrebu da ga građanin Unije osobno njeguje".

4. Stoga A. A. nije tvrdio da je obuhvaćen kategorijom članova obitelji građanina Unije koji se navode u članku 2. stavku 2. Direktive 2004/38[4]. Suprotno tomu, A. A. je tvrdio da je S. R. S.-ov uzdržavanik i, u svakom slučaju, član S. R. S.-ova kućanstva.

5. Međutim, u skladu s člankom 3. stavkom 2. prvim podstavkom točkom (a) Direktive 2004/38 „[n]e dovodeći u pitanje bilo koje osobno pravo na slobodno kretanje i boravak koje dotične osobe imaju, država članica domaćin u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom olakšava ulazak i boravak sljedećim osobama: svim ostalim članovima obitelji koji nisu obuhvaćeni definicijom iz članka 2. točke 2. ove Direktive, bez obzira na njihovo državljanstvo, koji su u zemlji iz koje dolaze uzdržavanici ili članovi kućanstva građanina Unije koji je nositelj primarnog prava na boravak, ili kada je zbog ozbiljnih zdravstvenih razloga nužno da građanin Unije osobno njeguje dotičnog člana obitelji".

6. Minister for Justice and Equality (ministar pravosuđa i jednakosti, Irska) odbio je 21. prosinca 2015. A. A.-ov zahtjev jer je u biti smatrao da A. A. nije dovoljno dokazao da je S. R. S.-ov uzdržavanik ili član njegova kućanstva. Ministar je osobito smatrao da je razdoblje stvarnog suživota S. R. S.-a i A. A.-a u Ujedinjenoj Kraljevini, otkad je S. stekao status građanina Unije, bilo kraće od dvije godine, da su S. R. S.-ovi roditelji, njegov brat i njegova sestra živjeli na istoj adresi u Londonu i da, čak ako se utvrdi da je A. A. stanovao na toj adresi, to nije dovoljno da ga se smatra članom S. R. S.-ova kućanstva. Kad je riječ o financijskoj ovisnosti A. A.-a o S. R. S.-u, prema mišljenju ministra, ona nije dovoljno dokumentirana.

7. Nakon dostave dodatnih dokaza S. R. S. i A. A. zatražili su da se preispita odluka ministra pravosuđa i jednakosti. Taj je ministar 21. prosinca 2016. potvrdio svoju odluku od 21. prosinca 2015. uz isto obrazloženje i smatrao da, čak i ako borave na istoj adresi u Ujedinjenoj Kraljevini, nije utvrđeno da je S. R. S. stvarno bio „glava tog kućanstva" dok je A. A. živio s njim u Londonu, kao što se to zahtijeva člankom 3. stavkom 2. prvim podstavkom točkom (a) Direktive 2004/38.

8. A. A. i S. R. S. podnijeli su High Courtu (Visoki sud, Irska) tužbu za poništenje protiv te odluke. S. R. S. je ponovno pred tim sudom detaljno opisao financijsku podršku koju je pružao svojem bratiću tijekom njihova suživota u Londonu te je tvrdio da je bio jedina radno aktivna osoba u svojem kućanstvu s obzirom na poodmaklu dob svojih roditelja i produljeni boravak svojeg brata u

[3] SL 2004., L 158, str. 77. (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 2., str. 42. i ispravak SL 2016., L 87, str. 36)

[4] U smislu te odredbe treba smatrati da su „članovi obitelji" građanina Unije bračni drug ili registrirani partner građanina Unije, izravni potomci koji nisu navršili 21. godinu ili su uzdržavanici građanina Unije, kao i oni bračnog druga ili registriranog partnera, te, naposljetku, izravni srodnici građanina Unije koji su uzdržavanici, kao i oni bračnoga druga ili registriranog partnera. Za te se članove obitelji u smislu irskog propisa smatra da su „zakonom priznati".

Pakistanu. Presudom od 25. srpnja 2018. High Court (Visoki sud) odbio je tužbu koju su podnijeli S. R. S. i A. A. zato što se nije moglo smatrati ni da je A. A. S. R. S.-ov uzdržavanik ni član kućanstva čija je glava S. R. S., pri čemu je priznao da je tu riječ o nejasnom pojmu koji nigdje nije definiran.

9. A. A. i S. R. S. podnijeli su žalbu Court of Appealu (Žalbeni sud, Irska) u kojoj su tvrdili da je prvostupanjski sud preusko tumačio pojam „član obitelji koji je član kućanstva" građanina Unije. U presudi od 19. prosinca 2019. Court of Appeal (Žalbeni sud) ponovno je naglasio poteškoće u tumačenju tog pojma, ali je ipak presudio da se ne može smatrati da je sam suživot na istoj adresi dovoljan kako bi se smatralo da su A. A. i S. R. S. članovi istog kućanstva čija je glava bio S. R. S. Naveo je da, kako bi se smatralo da je član obitelji član kućanstva građanina Unije, on mora biti sastavni dio života uže obitelji i to ostati u predvidljivoj ili razumno predvidljivoj budućnosti. Usto, ne bi trebao zajedno živjeti s građaninom Unije samo zbog praktičnosti, nego i zbog emocionalne i društvene povezanosti.

10. Budući da tada još nisu uspjeli u postupku, A. A. i S. R. S. odlučili su podnijeti posljednji pravni lijek pred sudom koji je uputio zahtjev, koji je dopušten 20. srpnja 2020. upravo u pogledu pitanja definicije pojma „član obitelji koji je član kućanstva" građanina Unije i pitanja treba li od tog građanina Unije zahtijevati da zaista bude glava tog kućanstva [5].

11. U pogledu uvjeta da osoba treba biti član kućanstva čija je glava građanin Unije ministar pravosuđa i jednakosti i dalje tvrdi da sam suživot člana obitelji, eventualno uz financijsku podršku građanina Unije, nije dovoljan da se smatra da je taj član, u takvom smještaju i uz takvu pomoć, član kućanstva građanina Unije. Ministar podsjeća na to da je A. A.-ov boravak na području Unije bio ograničen na studij i da je ugovor o najmu sklopljen sa S. R. S.-ovim bratom za korištenje njegove kuće također bio ograničen. Stoga ne postoji nikakva naznaka o tome da je suživot trebao postojati i nakon A. A.-ova studija. Usto, članak 3. stavak 2. prvi podstavak točku (a) Direktive 2004/38 treba tumačiti s obzirom na učinak koji eventualna odluka kojom se odbija dozvola boravka ima na stvarno ostvarivanje slobode kretanja koju uživa građanin Unije. Međutim, utvrđeno je da se S. R. S. preselio u Irsku bez A. A.-a. Potrebno je i osigurati određenu dosljednost u tumačenju tako da tumačenje članka 3. stavka 2. Direktive 2004/38 ne može dovesti do povoljnije financijske situacije članova obitelji iz te odredbe, koji su u načelu manje zaštićeni tom direktivom, u odnosu na položaj članova uže obitelji iz članka 2. stavka 2. te direktive.

12. A. A. i S. R. S. tvrde da se jezične verzije članka 3. stavka 2. Direktive 2004/38 razlikuju i da verzija na engleskom jeziku sadržava dodatan uvjet povezan sa svojstvom „glave" kućanstva koji ne postoji u većini drugih jezičnih verzija. Osim toga, i dalje ističu bliskost koja se razvila od njihove najranije dobi dok su još obojica živjela u Pakistanu i pozivaju se na uske obiteljske veze koje bi trebale biti dovoljne da se prizna da je A. A. S. R. S.-ov „član obitelji" u smislu te odredbe, a da usto nije potrebno utvrditi da je S. R. S. glava kućanstva.

13. Sud koji je uputio zahtjev dvoji u pogledu toga da je moguće utvrditi opću definiciju pojma „član obitelji koji je član kućanstva" građanina Unije. Priznaje da upotreba pojma „glava kućanstva" omogućuje da se razlikuju primjerice situacije običnog sustanarstva od onih bližih obiteljskom životu, ali i da je istodobno taj pojam teško definirati. Usto, čini se da ni u jednoj jezičnoj verziji članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38 nema takvog upućivanja. Stoga se pita o značenju koje treba dati tom pojmu u kontekstu u kojem treba uzeti u obzir i situaciju članova obitelji iz članka 2. točke 2. Direktive 2004/38. Naposljetku, sud koji je

[5] Pitanje treba li smatrati da je A. A. „uzdržavanik" u smislu prvog slučaja iz članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38 nije dio rasprava pred sudom koji je uputio zahtjev (vidjeti točku 21. zahtjeva za prethodnu odluku).

uputio zahtjev navodi cilj koji se nastoji postići Direktivom 2004/38 i pita se kako bi taj cilj mogao korisno pojasniti tumačenje članka 3. stavka 2. te direktive. Usto, u slučaju da opća definicija nije moguća, sud koji je uputio zahtjev predlaže niz kriterija na temelju kojih bi nacionalni sudovi mogli utvrditi ujednačeno tumačenje navedenog pojma. Među tim su kriterijima osobito trajanje kućanstva kao i njegova svrha. On u svakom slučaju smatra da je potrebno pojašnjenje na razini Unije.

14. U tim je okolnostima Supreme Court (Vrhovni sud) odlučio prekinuti postupak te je odlukom kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku, koju je tajništvo Suda zaprimilo 14. siječnja 2021., Sudu uputio sljedeća prethodna pitanja:

„1. Može li se pojam člana kućanstva građanina Unije u skladu s člankom 3. Direktive [2004/38] odrediti na način da ima opću primjenu u cijeloj Uniji i, ako da, koja mu je definicija?

2. Ako se taj pojam ne može odrediti, na temelju kojih kriterija suci trebaju ispitivati dokaze kako bi nacionalni sudovi mogli odlučiti na temelju utvrđenog popisa čimbenika tko jest ili tko nije član kućanstva građanina Unije u svrhu slobode kretanja?”

15. Pisana očitovanja Sudu podnijeli su S. R. S. i A. A., ministar pravosuđa i jednakosti, češka, danska, nizozemska i norveška vlada te Europska komisija.

II. Analiza

A. Uvodne napomene

16. Prije nego počnem s ispitivanjem dvaju prethodnih pitanja upućenih Sudu, moram pojasniti dva pitanja u pogledu glavnog postupka.

17. Kao prvo, ističem da građanin Unije koji želi ostvariti određeni suživot sa svojim bratićem ima britansko državljanstvo. Budući da su se činjenice ipak dogodile prije povlačenja Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske iz Unije, sud koji je uputio zahtjev morat će, nakon što Sud donese presudu kojom se odlučuje o prethodnim pitanjima, ocijeniti zakonitost odluke ministra pravosuđa i jednakosti i provjeriti jesu li u skladu s pravom Unije ocjene u toj odluci na temelju kojih se zaključilo da A. A. u trenutku ulaska na irsko državno područje 2015. nije bio član S. R. S.-ova kućanstva u smislu članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38. Stoga će trebati smatrati da je A. A. jedna od „osob[a] iz članka 3. stavka 2. točaka (a) i (b) Direktive [2004/38] koje su podnijele zahtjev za olakšavanje ulaska i boravka prije isteka prijelaznog razdoblja”[6]. U tom slučaju, i ako irska tijela trebaju odlučiti retroaktivno olakšati A. A.-ov boravak u razdoblju od 2015. do 2020., podsjećam na to da bi A. A. zadržao svoje pravo na boravak, čak i nakon isteka prijelaznog razdoblja na temelju članka 10. stavka 3. Sporazuma o povlačenju[7].

18. Kao drugo, tužitelji iz glavnog postupka tvrdili su da nacionalna tijela u ocjeni A. A.-ove pojedinačne situacije s obzirom na članak 3. stavak 2. prvi podstavak točku (a) Direktive 2004/38 namjerno nisu uzela u obzir razdoblje suživota S. R. S.-a i A. A.-a koji je postojao prije nego što je

[6] Članak 10. stavak 3. Sporazuma o povlačenju Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske iz Europske unije i Europske zajednice za atomsku energiju (SL 2019., C 384I, str. 1., u daljnjem tekstu: Sporazum o povlačenju)

[7] U vezi s člankom 10. stavkom 2. tog sporazuma

S. R. S. stekao status građanina Unije. Te stranke iz toga zaključuju da se time, prilikom ispitivanja zahtjeva za boravak članova njihove obitelji u širem smislu na temelju Direktive 2004/38, građani Unije koji su stekli državljanstvo prirođenjem nalaze u nepovoljnijem položaju u odnosu na osobe rođene kao građani Unije. Tuženik tvrdi da pred nacionalnim sudovima koji su odlučivali u okviru osporavanja odluke od 21. prosinca 2015. nije iznesen nijedan razlog koji se odnosi na pitanje prethodnog suživota i utvrđivanja početka tog suživota. Kao što je to istaknula Komisija, to neslaganje između stranaka glavnog postupka otvara pitanje može li se ili treba li uzeti u obzir obiteljski život koji je postojao prije stjecanja građanstva Unije. Valja ipak utvrditi da Sudu nije upućeno to pitanje, koliko god ono bilo zanimljivo [8]. Daljnja razmatranja odnosit će se stoga isključivo na dva prethodna pitanja upućena Sudu, a da se ona pritom ne mogu tumačiti kao potvrda ili pobijanje te nacionalne prakse odlučivanja prema kojoj se obiteljski život građanina Unije i člana njegove obitelji, u širem smislu, koji podnese zahtjev za dozvolu boravka, uzima u obzir tek od stjecanja statusa građanina Unije.

B. Prethodna pitanja

19. Svojim dvama prethodnim pitanjima upućenim Sudu, koja, prema mojem mišljenju, valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti traži od Suda da pojasni može li se pojam „svim ostalim članovima obitelji […] koji su […] članovi kućanstva građanina Unije koji je nositelj primarnog prava na boravak" u smislu članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38 utvrditi na način da ima „opću primjenu" i da mu, u slučaju niječnog odgovora, navede kriterije na temelju kojih se može odrediti treba li smatrati da je član obitelji „član kućanstva" građanina Unije u smislu te odredbe.

1. Nemogućnost opće definicije člana obitelji koji je član kućanstva građanina Unije

20. Kad je riječ o eventualnoj opće primjenjivoj definiciji pojma „član obitelji […] koji je član kućanstva građanina Unije", osim činjenice da se ono što se smatra općim može, uostalom, brzo pokazati posve relativnim, takva mi se definicija ne čini ni izvediva ni poželjna. Tekst članka 3. stavka 2. prvog podstavka Direktive 2004/38 mnogo je otvoreniji, da ne kažem neprecizan, od teksta članka 2. te iste direktive kojim se, u stavku 2., određuju članovi „uže" obitelji građanina Unije. Taj se nedostatak preciznosti objašnjava činjenicom da članovi obitelji iz članka 3. stavka 2. Direktive 2004/38 čine preostalu kategoriju članova obitelji kojima bi ulazak i boravak trebale olakšati samo države članice. Budući da su obveze koje države članice imaju prema tim članovima obitelji manje nego prema članovima uže obitelji [9], definicija te prve kategorije članova obitelji ne mora biti tako precizna kao ona za drugu. Takvo utvrđenje, prema mojem mišljenju, vrijedi za sve slučajeve iz članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38. Ta nejasnoća ostavljena u okvirima pojma „član obitelji koji je član kućanstva građanina Unije" može biti pozitivna jer dopušta određenu fleksibilnost u njegovoj definiciji. Pokušaj da se općenito odredi koncept koji se toliko sociološki i kulturološki mijenja, kao što je „član obitelji […] koji je član kućanstva građanina Unije" mogao bi se pokazati ne samo opasnim, nego i, kao što je to

[8] Tuženik iz glavnog postupka čak osporava da je to razlog zbog kojeg je ministar odbio zahtjev (vidjeti točku 44. očitovanja tuženika iz glavnog postupka). U svrhu potpunosti, ipak valja napomenuti da sažetak obrazloženja odluke o odbijanju donesene u odnosu na A. A.-a koji se navodi u točki 6. zahtjeva za prethodnu odluku sadržava u točki 2. upućivanje na nacionalno pravilo prema kojem je „potrebno ocijeniti odabrani način života građanina Unije od trenutka kada je ta osoba postala građanin Unije, bez obzira na to gdje je do toga došlo".

[9] Vidjeti na primjer presudu od 5. rujna 2012., Rahman i dr. (C-83/11, EU:C:2012:519, t. 18., 19. i 21., u daljnjem tekstu: presuda Rahman i dr.).

istaknuo tuženik iz glavnog postupka, protivnim cilju koji se nastoji postići Direktivom 2004/38 zbog nemogućnosti obuhvaćanja višedimenzionalne i promjenjive stvarnosti različitih oblika obiteljskog života u širem smislu.

21. Stoga se, prema mojem mišljenju, pojmu člana obitelji koji je član kućanstva građanina Unije ne može dati opća definicija.

22. Neke stranke koje su sudjelovale u pisanom postupku pred Sudom tumačile su prvo prethodno pitanje na način da sud koji je uputio zahtjev želi doznati je li pojam „član obitelji koji je član kućanstva građanina Unije" autonoman pojam prava Unije. To nije moje razumijevanje prvog prethodnog pitanja koje je, štoviše, prilično jasno postavljeno. Usto, kad bi ga trebalo shvatiti kako to predlažu te stranke, to bi se prvo pitanje pokazalo osjetljivijim nego što se činilo na prvi pogled, iako mi se ne čini da bi njegovo rješavanje pomoglo sudu koji je uputio zahtjev da riješi spor koji se pred njim vodi.

23. Stoga ću samo podsjetiti na to da, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, „iz zahtjeva za ujednačenu primjenu prava Unije kao i načela jednakosti proizlazi da tekst odredbe prava Unije koja radi utvrđivanja svojeg smisla i dosega ne sadržava nikakvo izričito upućivanje na pravo država članica treba u cijeloj Uniji tumačiti autonomno i ujednačeno"[10].

24. Kraljevina Danska u pisanim očitovanjima ističe da se u članku 3. stavku 2. prvom podstavku Direktive 2004/38 izričito upućuje na nacionalne propise i da je Sud, osim toga, već priznao široku marginu prosudbe državama članicama kada trebaju ocijeniti je li pojedinačna situacija koju ispituju obuhvaćena nekom od situacija iz te odredbe[11]. Komisija ima suprotno stajalište, pri čemu navodi da se upućivanje na nacionalne propise iz tog članka 3. stavka 2. odnosi samo na uvjete u kojima država članica treba olakšati ulazak i boravak osoba obuhvaćenih područjem primjene te odredbe, a ne na samu definiciju tih osoba.

25. Čini se da se situacija razlikuje s obzirom na sudsku praksu Suda koja se odnosi na tu odredbu, osobito s obzirom na znatnu marginu prosudbe koja se tom odredbom ostavlja državama članicama, na koju ću se vratiti malo kasnije[12]. Naime, očita je poteškoća koja se javlja prilikom tumačenja presude Rahman i dr. u kojoj je Sud presudio da „[u] okviru ispitivanja osobne situacije podnositelja zahtjeva [za dozvolu boravka na temelju članka 3. stavka 2. točke (a) Direktive 2004/38] na nadležnom je tijelu da uzme u obzir različite čimbenike koji, ovisno o slučaju, mogu biti relevantni, kao što je stupanj ekonomske ili fizičke ovisnosti i stupanj srodnosti između člana obitelji i građanina Unije kojeg želi pratiti ili mu se pridružiti"[13]. Sud nadalje dodaje da „[s] obzirom kako na *nepostojanje preciznijih pravila* u Direktivi 2004/38 tako i na *upotrebu izraza ‚u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom'* u njezinu članku 3. stavku 2., valja zaključiti da svaka država članica raspolaže *širokom marginom prosudbe* u pogledu *izbora čimbenika* koji će se uzeti u obzir. S obzirom na to, država članica domaćin mora osigurati da

[10] Vidjeti presudu od 21. prosinca 2011., Ziolkowski i Szeja (C-424/10 i C-425/10, EU:C:2011:866, t. 32. i navedena sudska praksa). Vidjeti u tom smislu presudu od 26. ožujka 2019., SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (C-129/18, EU:C:2019:248, t. 50., u daljnjem tekstu: presuda SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale).

[11] Kraljevina Danska svoju ocjenu temelji osobito na sudskoj praksi koja proizlazi iz presuda Rahman i dr. i SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale).

[12] Već sam imao priliku naglasiti tu široku marginu prosudbe koja se ostavlja državama članicama: vidjeti moje mišljenje u predmetu Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal (Spajanje obitelji – sestra izbjeglice) (C-519/18, EU:C:2019:681, t. 57. do 62.). Vidjeti usto točku 31. ovog mišljenja.

[13] Presuda Rahman i dr. (t. 23.). Korisno je podsjetiti na to da se od Suda ovdje tražilo da pojasni tumačenje članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) prvog slučaja Direktive 2004/38 i da se ne spominje činjenica da je tu riječ o autonomnom pojmu prava Unije. *A contrario*, u drugom kontekstu, ali i dalje u pogledu pojma postojanja „ovisnosti" vidjeti presudu od 12. prosinca 2019., Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal (Spajanje obitelji – sestra izbjeglice) (C-519/18, EU:C:2019:1070, t. 44. i 45.).

njezino zakonodavstvo sadržava kriterije koji su u skladu s uobičajenim značenjem izraza ‚olakšati' *kao i teksta koji se odnosi na ovisnost iz članka 3. stavka 2.* i koji tu odredbu ne lišavaju njezina korisnog učinka"[14].

26. Prethodno navedeno jasno je u suprotnosti, na primjer, s tvrdnjama sadržanim u presudi SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) u pogledu članka 2. točke 2. podtočke (c) Direktive 2004/38, prema kojima ta odredba „ne sadržava nikakvo izričito upućivanje na prava država članica"[15], čime se omogućuje ujednačeno tumačenje autonomnog pojma prava Unije koje sadržava[16]. Međutim, točno je i da se u toj presudi samo djelomično ponavlja točka 24. presude Rahman i dr., pri čemu se nije uzelo u obzir upućivanje na tekst koji se odnosi na ovisnost[17].

27. Neovisno o tomu, i kao što sam to prethodno naveo, čini mi se da sud koji je uputio zahtjev ne postavlja pitanje je li pojam „član obitelji […] koji je član kućanstva građanina Unije" u smislu članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38 autonoman pojam prava Unije niti mi se ono čini odlučujućim za odgovor koji će Sud trebati dati na drugo pitanje koje mu je upućeno[18]. Naime, Sud je osobito u presudama Rahman i dr. i SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) mogao korisno pomoći nacionalnim sudovima koji su pokrenuli postupak pred njim, tako što je pojasnio *uobičajeno* značenje odredbi čije je tumačenje zatraženo, a da pritom nije zauzeo stajalište o tome jesu li pojmovi sadržani u članku 3. stavku 2. prvom podstavku točki (a) Direktive 2004/38 autonomni pojmovi prava Unije.

2. Član obitelji koji je član kućanstva građanina Unije kao treći slučaj ovisnosti iz članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38

28. Nakon utvrđenja da nije moguće odrediti opću definiciju, pa čak i pod pretpostavkom da nije riječ o autonomnom pojmu prava Unije, Sud ipak nije oslobođen svoje dužnosti da pomogne sudu koji je uputio zahtjev i da pojasni kako treba shvatiti pojam „član obitelji […] koji je član kućanstva građanina Unije" u smislu članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38. Da bi to učinio, valja ponovo na trenutak i općenitije razmotriti sustav koji se uspostavlja tom direktivom.

a) Doseg obveze koje države članice imaju na temelju članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38

29. Direktiva 2004/38 ima „za cilj olakšati ostvarivanje temeljnog i individualnog prava slobodnog kretanja i boravka na području država članica, koje je izravno dodijeljeno građanima Unije člankom 21. stavkom 1. UFEU-a, i […] osobito ima za cilj poduprijeti navedeno pravo […]. S

14 Presuda Rahman i dr. (t. 24.). Moje isticanje

15 Presuda SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (C-129/18, EU:C:2019:248, t. 50.)

16 Vidjeti presudu SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (, t. 50. i sljedeće točke).

17 Zanimljivo je napomenuti i da u argumentaciji u presudi SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) u pogledu članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38 Sud nije pojasnio s kojim se slučajem predviđenim u navedenoj odredbi može povezati situacija u glavnom postupku (vidjeti konkretno točke 58. i 59. te presude).

18 Naime, moglo bi se zagovarati i srednje stajalište, u okviru kojeg se priznaje autonomna priroda predmetnog pojma, ali se i dalje priznaje, što se čini neizbježnim s obzirom na prirodu članka 3. stavka 2. prvog podstavke točke (a) Direktive 2004/38, široka margina prosudbe državama članicama prilikom utvrđivanja posebnih zahtjeva kako bi se smatralo da je ispunjen kriterij prihvatljivosti koji se općenito navodi u predmetnoj odredbi.

obzirom na te ciljeve odredbe Direktive 2004/38 […] moraju se široko tumačiti”[19]. Taj sustav čiji je cilj također olakšati spajanje obitelji između građana Unije i članova njegove obitelji, temelji se, kao što sam to već prethodno naveo, na temeljnoj dihotomiji.

30. Članovima obitelji užeg kruga koji su obuhvaćeni definicijom iz članka 2. stavka 2. Direktive 2004/38 automatski se priznaje pravo ulaska i boravka u državi članici domaćinu građanina Unije. Ulazak i boravak „drugih” članova obitelji, onih iz članka 3. stavka 2. prvog podstavka Direktive 2004/38, treba olakšati samo ta država članica[20].

31. Iz te jednostavne obveze da se „olakša” ulazak i boravak tih „drugih” članova obitelji proizlazi da se Direktivom 2004/38 ne obvezuju države članice da prihvate sve zahtjeve za ulazak ili boravak koje su podnijele osobe koje dokažu da su članovi obitelji u smislu članka 3. stavka 2. prvog podstavka te direktive[21]. Takvo se tumačenje, osim toga, potvrđuje uvodnom izjavom 6. Direktive 2004/38[22] iz koje proizlazi da je cilj te odredbe sačuvati jedinstvo obitelji u širem smislu[23]. Sud je pojasnio obveze država članica domaćina kada razmatraju zahtjev za ulazak ili boravak koji se temelji na članku 3. stavku 2. prvom podstavku točke (a) Direktive 2004/38. Iako ne postoji obveza priznavanja prava na ulazak i boravak za te članove šire obitelji „ipak se […] [člankom 3. stavkom 2. prvim podstavkom točke (a) Direktive 2004/38] nalaže obveza državama članicama da omoguće određene pogodnosti u odnosu na zahtjeve za ulazak i boravak ostalih državljana trećih zemalja u vezi sa zahtjevima koje podnesu osobe koje su u rodbinskoj vezi s državljaninom Unije ili su *o njemu posebno ovisne*”[24]. Ta se pogodnost u bitnome temelji na obvezi da im države članice „moraju omogućiti […] ishodovanje odluke o njihovu zahtjevu koja se temelji na opsežnom ispitivanju njihovih osobnih okolnosti te koja, ako se njome zahtjev odbija, mora biti obrazložena”[25]. Sud navodi da su države članice dužne „uzeti u obzir različite čimbenike koji, ovisno o slučaju, mogu biti relevantni, kao što je stupanj ekonomske ili fizičke ovisnosti i stupanj srodnosti između člana obitelji i građanina Unije”[26]. U preostalom dijelu nepreciznost Direktive 2004/38 u kombinaciji s upućivanjem na nacionalno zakonodavstvo dovodi od utvrđenja postojanja „široke margine prosudbe”[27] u pogledu odabira čimbenika koje treba uzeti u obzir. Međutim, ta se široka margina prosudbe mora izvršavati unutar dvaju ograničenja: poštovanja uobičajenog značenja pojma „olakšava” i pojmova koji se odnose na ovisnost iz članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38, s jedne strane, i očuvanja korisnog učinka te odredbe, s druge strane[28]. Za izvršavanje te margine prosudbe države članice mogu, među

[19] Presuda SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (C-129/18, EU:C:2019:248, t. 53. i navedena sudska praksa). Čini se da se u presudi od 12. prosinca 2019. Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal (Spajanje obitelji – sestra izbjeglice) (C-519/18, EU:C:2019:1070, t. 49.) naglašava cilj da „u državi članici domaćinu osiguraju i promiču spajanje obitelji državljana drugih država članica ili trećih zemalja koji u njoj zakonito borave.” Vidjeti o granicama širokog tumačenja Direktive 2004/38 presudu SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (t. 55.).

[20] Vidjeti presudu Rahman i dr. (t. 19.).

[21] Vidjeti presudu Rahman i dr. (t. 18.).

[22] U skladu s kojom „[k]ako bi se sačuvalo jedinstvo obitelji u širem smislu i ne dovodeći u pitanje zabranu diskriminacije na temelju državljanstva, država članica domaćin trebala bi na temelju svog nacionalnog zakonodavstva ispitati položaj osoba koje nisu obuhvaćene definicijom članova obitelji prema ovoj Direktivi i koje zbog toga ne uživaju automatsko pravo na ulazak u državu članicu domaćina i boravak u njoj, kako bi odlučila može li odobriti ulazak i boravak tim osobama, uzimajući pritom u obzir njihovu vezu s građaninom Unije i sve ostale okolnosti, kao što su njihova financijska ili fizička ovisnost o građaninu Unije.”

[23] Vidjeti presudu Rahman i dr. (t. 32.). Vidjeti također presudu SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (t. 60.).

[24] Presuda Rahman i dr. (t. 21.). Moje isticanje. Vidjeti također presudu SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (t. 61.).

[25] Presuda Rahman i dr. (t. 22.). Vidjeti također presudu SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (t. 62.). To je već proizlazilo iz članka 3. stavka 2. drugog podstavka Direktive 2004/38.

[26] Presuda Rahman i dr. (t. 23.). Sud će ubrzo nakon toga pojasniti da situacija ovisnosti, koju čini postojanje uskih i stabilnih obiteljskih veza zbog posebnih činjeničnih okolnosti, kao što su ekonomska ovisnost, pripadnost kućanstvu ili ozbiljni zdravstveni razlozi, mora postojati u zemlji iz koje dolazi dotični član obitelji u trenutku u kojem zahtijeva da se pridruži građaninu Unije koji ga uzdržava (vidjeti presudu Rahman i dr. (t. 32. i 33.)).

[27] Presuda Rahman i dr. (t. 24.). Vidjeti također presudu SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (t. 63.).

[28] Presuda Rahman i dr. (t. 24.). Vidjeti također presudu SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (t. 63.).

ostalim, predvidjeti „u svojim zakonodavstvima posebne zahtjeve koji se odnose na prirodu i trajanje ovisnosti i to kako bi se osobito osiguralo da je ta situacija ovisnosti stvarna i stabilna i da nije nastala samo kako bi omogućila ulazak i boravak u državi članici domaćinu”[29]. Naposljetku, tu marginu prosudbe treba izvršavati „s obzirom na odredbe Povelje Europske unije o temeljnim pravima i uz njihovo poštovanje”[30].

32. Iako je Sud tako mogao pojasniti opseg obveza koje imaju države članice u skladu s člankom 3. stavkom 2. prvim podstavkom točkom (a) Direktive 2004/38, valja utvrditi da sam pojam „član koji je član kućanstva obitelji građanina Unije” u smislu te odredbe još nije tumačen.

b) Doslovno tumačenje nužno dopunjeno kontekstualnom i teleološkom analizom

33. Sud koji je uputio zahtjev naglasio je da se jedna od poteškoća koje se pojavljuju u tom članku 3. stavku 2. prvom podstavku točke (a) Direktive 2004/38 odnosi na razlike između različitih dostupnih jezičnih verzija. Konkretno, engleska jezična verzija („members of the household of the Union citizen”) upućuje, kao i francuska verzija, na to da su građanin Unije i drugi član obitelji barem članovi istog kućanstva. Zbog tog elementa irska tijela taj uvjet tumače na način da građanin Unije mora biti *glava* kućanstva kojem pripada i drugi član. Suprotno tomu, primjerice, čini se da se talijanska jezična verzija („convive”) ograničava samo na suživot[31]. Stoga iz brze i neiscrpne usporedbe nekih jezičnih verzija proizlazi da ne sadržavaju sve taj pojačan zahtjev koji se odnosi na dijeljenje „kućanstva” građanina Unije jer se čini da se neke od njih ograničavaju samo na zahtjev suživota.

34. Iako očito postoje razlike između jezičnih verzija, već smatram da se uvjet predviđen člankom 3. stavkom 2. prvim podstavkom točkom (a) Direktive 2004/38 ne može tumačiti, kao što to čine irska tijela, na način da dotični građanin Unije nužno mora biti glava kućanstva. Osim što mi se čini da ta funkcija „glave kućanstva” utjelovljuje posebno staru i potpuno zastarjelu obiteljsku hijerarhiju jer općenito predstavlja obilježje muškarca koji je zamišljen kao nepomično središte patrijarhalnog bračnog i obiteljskog modela[32], kad bi se od drugog člana obitelji zahtijevalo da pripada kućanstvu građanina Unije čiji bi taj građanin usto bio glava, time bi se utvrdio dodatan uvjet koji se ne predviđa Direktivom, čak ni, prema mojem mišljenju, u engleskoj jezičnoj verziji[33].

[29] Presuda Rahman i dr. (, t. 38.)

[30] Presuda SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (t. 64.). Stoga Sud daje malo više usmjerenja nacionalnim tijelima koja moraju odlučiti o zahtjevu za ulazak ili boravak koji je podnio „drugi član obitelji” u smislu članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38, pri čemu Sud od njih očekuje, konkretno u slučaju kada se uzima u obzir članak 24. Povelje o temeljnim pravima, da „provedu uravnoteženu i razumnu ocjenu svih aktualnih i relevantnih okolnosti slučaja, imajući na umu sve interese i osobito najbolji interes djeteta” (presuda SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (t. 68.). Sud zatim pojašnjava kriterije koje treba ocijeniti, kao i procjenu rizika koju treba provesti. Margina prosudbe država članica drastično se smanjuje kad Sud zaključi da, ako se nakon takve analize pokaže da se od članova predmetne obitelji, uključujući stoga dijete, očekuje da vode stvaran obiteljski život i da dijete ovisi o svojim skrbnicima, građanima Unije, „zahtjevi vezani za temeljno pravo na poštovanje obiteljskog života, zajedno s obvezom uzimanja u obzir najboljeg interesa djeteta, *načelno zahtijevaju* dodjelu prava ulaska i boravka navedenom djetetu kao drugom članu obitelji građana Unije u smislu članka 3. stavka 2. točke (a) Direktive 2004/38” (presuda SM (Dijete stavljeno pod skrb alžirske kafale) (t. 71.). Moje isticanje).

[31] Čini se da je to također slučaj sa španjolskom jezičnom verzijom („viva con el ciudadano”), njemačkom („oder der mit ihm im Herkunftsland in häuslicher Gemeinschaft gelebt hat”), nizozemskom („inwonen”) ili portugalskom („com este viva em comunhão de habitacão”).

[32] Vidjeti primjerice o uporabi pojma „glava kućanstva” u statistici i poteškoćama koje taj pojam izaziva, De Saint Pol, T. Deney i A. Monso, O., „Ménage et chef de ménage : deux notions bien ancrées”, *Travail, genre et sociétés, 2004, vol. 1*, br. 11, str. 63 do 78.

[33] Naime, prema mojem mišljenju, izraz „household of the Union citizen” može zapravo označavati samo pripadnost građanina Unije kućanstvu. Usto, kao što je to istaknuo tužitelj iz glavnog postupka, „glava obitelji” često se smatra osobom koja pruža materijalnu potporu bliskim osobama. Međutim, slučaj „člana obitelji koji je član kućanstva” građanina Unije posve je različit od slučaja „uzdržavanog” člana obitelji navedenog građanina.

35. Osim toga, podsjećam na to da prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, formulacija korištena u jednoj od jezičnih verzija neke odredbe prava Unije ne može služiti kao jedini temelj za tumačenje te odredbe ili imati prednost u odnosu na druge jezične verzije. Naime, odredbe prava Unije moraju se tumačiti i primjenjivati ujednačeno s obzirom na verzije sastavljene na svim jezicima Europske unije. U slučaju neslaganja između različitih jezičnih verzija određenog teksta prava Unije, sporna odredba mora se tumačiti s obzirom na kontekst i ciljeve propisa kojeg je ona dio [34].

36. U toj fazi analize iz teksta članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38 u svakom slučaju proizlazi da se člana obitelji koji je član kućanstva građanina Unije može barem negativno odrediti jer on očito nije član obitelji užeg kruga u smislu članka 2. točke 2. Direktive 2004/38, usto nije uzdržavanik isključivo s materijalnog gledišta (uvjet povezan s materijalnom i financijskom ovisnosti), niti ima ozbiljne zdravstvene tegobe (uvjet povezan s fizičkom ovisnosti), a isto tako nije neregistrani stalni partner navedenog građanina. Iz te se doslovne analize usto zaključuje da je zajedničko obilježje triju slučajeva iz članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38 postojanje oblika ovisnosti [35], bilo da je ona materijalna („uzdržavanici") ili fizička („zbog ozbiljnih zdravstvenih razloga"). Član obitelji koji je „član kućanstva" građanina Unije stoga se nalazi u odnosu „posebne ovisnosti" [36] o njemu, što potvrđuje analiza sudske praske Suda [37], ali ta ovisnost nije niti isključivo materijalna niti samo humanitarna i tek je treba odrediti.

37. U uobičajenom smislu, što je onaj kojem se treba težiti u skladu sa sudskom praksom Suda [38], kućanstvo uobičajeno označuje par koji živi zajedno i čini obiteljsku zajednicu. S etimološkog stajališta pojam „ménage" na francuskom jeziku povezan je s latinskom riječi *mansio* što znači kuća [39]. Kad bi se uzela u obzir ta definicija, upućivanje na taj pojam „kućanstvo", osobito u engleskoj i francuskoj verziji članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38 ne bi bilo tako daleko od verzija koje se ograničavaju samo na običan suživot, samo u zemljopisnom smislu pojma, a ipak uvode dodatnu nijansu koja se odnosi na obiteljsku zajednicu koja ne mora nužno postojati u slučaju samog suživota pod istim krovom. Naime, analiza teksta članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38, dopunjena kontekstualnom i sustavnom analizom Direktive 2004/38, omogućuje da se konačno isključi tvrdnja tužitelja iz glavnog postupka prema kojoj bi obično dijeljenje istog smještaja bilo dovoljno da se smatra da je član dotične obitelji „član kućanstva" građanina Unije [40]. Točno je da je dijeljenje istog smještaja nužan uvjet, ali nije dovoljan kako bi se moglo tvrditi da je obuhvaćen primjenom članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) drugog slučaja Direktive 2004/38.

[34] Vidjeti u opsežnoj sudskoj praski presudu od 3. travnja 2008., Endendijk (C-187/07, EU:C:2008:197, t. 22. i sljedeće točke); od 18. rujna 2019., VIPA (C-222/18, EU:C:2019:751, t. 37. i navedena sudska praksa) i od 25. veljače 2021., Bartosch Airport Supply Services (C-772/19, EU:C:2021:141, t. 26.).

[35] Što se potvrđuje točkom 21. presude Rahman i dr. (C-83/11, EU:C:2012:519).

[36] Presuda Rahman i dr. (, t. 21.)

[37] Vidjeti presudu Rahman i dr. (, t. 36., 38., 39.).

[38] Vidjeti, među ostalim,presudu Rahman i dr. (t. 24.).

[39] Izvor: rječnik Larousse dostupan na internetu (www.larousse.fr/dictionnaires/français/ménage/50418).

[40] Točno je da se čini da prethodni akti kodificirani Direktivom 2004/38 nisu sadržavali to upućivanje na „kućanstvo", nego su se ipak odnosili na zahtjev „života pod istim krovom" (vidjeti primjerice članak 10. Uredbe (EEZ) br. 1612/68 Vijeća od 15. listopada 1968. o slobodi kretanja radnika unutar Zajednice (SL 1968., L 257, str. 2.) ili članak 1. stavak 2. Direktive Vijeća 73/148/EEZ od 21. svibnja 1973. o ukidanju ograničenja kretanja i boravka u Zajednici za državljane država članica u vezi s poslovnim nastanom i pružanjem usluga (SL 1973., L 172, str. 14.)). Tužitelj iz glavnog postupka iz toga zaključuje da se Direktiva 2004/38, na temelju njezine uvodne izjave 3. u kojoj se navodi da se njome nastoji „pojednostav[iti] i [...] ojača[ti] pravo slobode kretanja i boravišta građana Unije", ne može tumačiti uže u odnosu na stanje prava prije njezina stupanja na snagu.

38. Iako uobičajeno značenje pojma „kućanstvo” upućuje na pojam „par” i pojam „obiteljska zajednica”, ipak mi se čini da, kad je se shvaća u kontekstu Direktive 2004/38, tu definiciju nužno treba proširiti jer su sastavnice para u načelu već obuhvaćene člankom 2. stavkom 2. Direktive 2004/38. Stoga „kućanstvo” tu treba shvatiti šire, više u smislu „doma”[41]. Članovi tog doma na razne načine pridonose obiteljskom životu.

39. Kućanstvo ili dom jesu pojmovi koji, osim isključivo pragmatične želje za organiziranjem zajedničkog života i sudjelovanjem u njemu, daju *osjećaj* pripadnosti, posebne *naklonosti* koji će povezivati osobe koje su njihovi članovi. Upravo će, primjerice, taj osjećaj i ta naklonost omogućiti da se razlikuje situacije običnog zajedničkog najma od stvarne pripadnosti kućanstvu ili domu.

40. Iz toga proizlazi da, kako bi bio član kućanstva građanina Unije, drugi član obitelji mora po definiciji, imati obiteljsku vezu s tim građaninom s kojim živi. Usto, između njih dvoje mora postojati čvrsta emocionalna veza[42] tijekom suživota nezanemarivog trajanja koji nije organiziran samo iz obične praktičnosti. Ta emocionalna veza mora biti, prema mojem mišljenju, toliko jaka da bi, ako bi dotični član obitelji prestao biti član kućanstva građanina Unije, taj građanin bio osobno pogođen[43], tako da možemo govoriti o međusobnoj emocionalnoj ovisnosti.

41. Stoga su nacionalna tijela dužna procijeniti stabilnost odnosa, pri čemu osobito, ali ne isključivo, ocjenjuju trajanje zajedničkog života, kao i jačinu obiteljskih osjećaja izraženih u kontekstu zajedničkog života koji ima obilježja obiteljskog života[44]. Cjelokupan način života strukture navodno šire obitelji treba sveobuhvatno ocijeniti, u svakom slučaju zasebno, ovisno o posebnim okolnostima svake konfiguracije na temelju svih relevantnih činjeničnih elemenata.

42. Suprotno tomu, prema mojem mišljenju, namjere dotičnog člana obitelji nisu dio tih relevantnih elemenata. S jedne strane, ono što će se dogoditi u budućnosti uvijek je teško dokazati. S druge strane, te namjere mogu biti promjenjive i ništa im se zapravo ne može suprotstaviti. Naposljetku, to nije smisao sudske prakse[45].

43. Stoga, prema mojem mišljenju, iz prethodno navedenih razmatranja proizlazi da članak 3. stavak 2. prvi podstavak točku (a) Direktive 2004/38 treba tumačiti na način da se odnosi na situaciju u kojoj članovi šire obitelji održavaju s dotičnim građaninom Unije bliske i stabilne obiteljske veze zbog posebnih činjeničnih okolnosti povezanih s pripadnosti istom kućanstvu kao i građanin Unije. Ta se pripadnost očituje stabilnim zajedničkim životom koji se odvija u istom smještaju, a proizlazi iz želje za zajedničkim životom i ima obilježja obiteljskog života. Na nacionalnim je tijelima da provedu opsežno ispitivanje, u svakom slučaju zasebno, u pogledu svake pojedinačne situacije, uzimajući u obzir različite čimbenike koji mogu biti relevantni, kao

[41] Pojam doma, prema mojem mišljenju, više odražava tu ideju šire obitelji ujedinjene pod istim krovom.

[42] Ne čini mi se da se nužno može pretpostaviti da obiteljska veza obavezno dovodi do naklonosti između dva člana iste obitelji, a da pritom nije potrebna neka druga provjera, osim ako se brani posebno široko tumačenje članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38.

[43] Zbog temeljne dihotomije navedene u točki 29. ovog mišljenja, nisam uvjeren da se mora dokazati da bi se, u slučaju da se odbije ulazak i boravak „drugog člana obitelji” građanina Unije, taj građanin odrekao ostvarivanja svoje slobode kretanja. Takav bi uvjet usto doveo do osobito uskog tumačenja članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38.

[44] Mislim primjerice na situaciju građanina Unije koji je ostao bez roditelja i koji je povjeren na skrb ujaku i teti. Ta se životna zajednica može nastaviti u odrasloj dobi, a da se taj ujak i teta ne mogu smatrati ovisnima o građaninu Unije, ako su materijalni neovisni. Međutim, s obzirom na njihovu osobito emocionalnu uključenost, treba smatrati da su ti „drugi” članovi obitelji članovi kućanstva u smislu članka 3. stavka 2. prvog podstavka točke (a) Direktive 2004/38. Mislim i na situaciju izravnog potomka građanina Unije, koji ima 21 ili više godina i ekonomski je neovisan, ali koji započinje profesionalni život pri čemu nastavlja živjeti s roditeljima.

[45] Podsjećam na to da u smislu točke 33. presude Rahman i dr. (C-83/11, EU:C:2012:519) „odnos ovisnosti mora […] postojati u državi iz koje dolazi dotični član obitelji u trenutku u kojem zahtijeva da se pridruži građaninu Unije o kojem je ovisan” (vidjeti i presudu od 16. siječnja 2014. Reyes (C-423/12, EU:C:2014:16, t. 30.)).

što su stupanj srodnosti, trajanje zajedničkog života, bliskost odnosa i jačina emocionalne veze. Države članice mogu, u izvršavanju svoje margine prosudbe, naložiti posebne zahtjeve koji se odnose na dokazivanje pripadnosti kućanstvu građanina Unije kako bi osigurale da je činjenično stanje koje njihova tijela moraju ispitati stvarno i stabilno, no pod dvostrukim uvjetom da ti zahtjevi ostanu u skladu s uobičajenim značenjem glagola „olakšava" i izraza „član kućanstva građanina Unije" i da ne lišavaju članak 3. stavak 2. prvi podstavak točke (a) Direktive 2004/38 njegova korisnog učinka.

III. Zaključak

44. S obzirom na prethodna razmatranja, predlažem da se na prethodna pitanja koja je uputio Supreme Court (Vrhovni sud, Irska) odgovori na sljedeći način:

„Članak 3. stavak 2. prvi podstavak točke (a) Direktive 2004/38/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih obitelji slobodno se kretati i boraviti na državnom području država članica, o izmjeni Uredbe (EEZ) br. 1612/68 i stavljaju izvan snage direktiva 64/221/EEZ, 68/360/EEZ, 72/194/EEZ, 73/148/EEZ, 75/34/EEZ, 75/35/EEZ, 90/364/EEZ, 90/365/EEZ i 93/96/EEZ treba tumačiti na način da se odnosi na situaciju u kojoj članovi šire obitelji održavaju s dotičnim građaninom Europske unije bliske i stabilne obiteljske veze zbog posebnih činjeničnih okolnosti povezanih s pripadnosti istom kućanstvu kao i građanin Unije. Ta se pripadnost očituje stabilnim zajedničkim životom koji se odvija u istom smještaju, a proizlazi iz želje za zajedničkim životom i ima obilježja obiteljskog života.

Na nacionalnim je tijelima da provedu opsežno ispitivanje, u svakom slučaju zasebno, u pogledu svake pojedinačne situacije, uzimajući u obzir različite čimbenike koji mogu biti relevantni, kao što su stupanj srodnosti, trajanje zajedničkog života, bliskost odnosa i jačina emocionalne veze.

Države članice mogu, u izvršavanju svoje margine prosudbe, naložiti posebne zahtjeve koji se odnose na dokazivanje pripadnosti kućanstvu građanina Unije kako bi osigurale da je činjenično stanje koje njihova tijela moraju ispitati stvarno i stabilno, no pod dvostrukim uvjetom da ti zahtjevi ostanu u skladu s uobičajenim značenjem glagola ‚olakšava' i izraza ‚član kućanstva građanina Unije' i da ne lišavaju članak 3. stavak 2. prvi podstavak točku (a) Direktive 2004/38 njegova korisnog učinka.